

LOKALT NATURBRUK, FOLKLIK KUNSKAP OCH FÖRHÅLLET TILL MÅNGFALDEN

HÅKAN TUNÓN

Idén med denna text är att dels lyfta fram det kulturella värdet hos biologisk mångfald, dels synliggöra den *osynliga* praktiska kunskap som naturbrukare runt om i landet besitter. Samtidigt visar kapitlet på variationen i vårt naturbruk. Sverige är ett avlångt land med en varierad natur. Från norr till söder sträcker sig landet nästan 160 mil långt och 50 mil brett. Vad gäller vegetationen så går den från lövskogregionen i söder och öster över barrskogregionen och vidare upp till fjällbjörks- och kalvfjällsregionen i norr och nordväst. Sverige omfattar åtta odlingszoner, vilket skapar förutsättning för en mängd olika biotoper och lokala växt- och djursamhällen. Föga förvånande har det baserat på klimat, geografi och tillgängliga naturresurser över tid uppstått en mängd olika lokala kulturella variationer med egna särdrag och traditioner. En riklig lokal förekomst av en viss växt- eller djurart utgör en resurs och leder ofta till ett brukande som kan få ett kulturellt värde för det lokala samhället. I många fall kan ett sådant brukande av naturresurser bli en bärande och karaktäriserande del i den lokala kulturen och arbetsåret. Ofta handlar det om säsongsvisa resurser och det kan handla om såväl vilda som tama eller odlade arter.

Det biologiska i landskapet bidrar till att forma den lokala kulturen. Exempel på sådana resurser och aktiviteter är ålfisket på kusten i Österlen, surströmmingsproduktionen längs Norrlandskusten, sikhävning i Kukkolforsen (se motsatt sida), alvarbete på Öland, fåbodbrukets utmarksbete i Mellansveriges och södra Norrlands skogsbygder och naturligtvis

den samiska renskötseln. Inom de lokala traditionerna har också tamdjur kommit att bidra, såsom exempelvis lantrasen skånegås i skånsk gåstradition, rödkulla och fjällko i fåbod- och fjällbondekulturen, och grisen (oavsett ras) som allmän kulturell matsymbol. Lokalt/regionalt har också de odlade grödorna påverkat kulturen: linet i Hälsingland, Norrlands tunnbröd av kornmjöl och bruna bönor från Öland, Skånes sockerbetor, ängsäppelodling i östra Småland, äppelodling på Österlen och västeråsgurkan för att nämna något. Potatisens roll som nationell symbol och de olika lokala potatissorternas betydelse för det lokala kulturella medvetandet. Första veckan av älgjakten har fortfarande trots att vi är ett urbaniserat folk en närmast helig status i vissa landsändar och många utflyttade har en av sina självklara semesterveckor inbokad på höstkanten i den gamla hemtrakten. Där anglosaxiska länder har sin kalkon på juldagen så är julharen ett viktigt traditionellt inslag på många håll i landet. Sammantaget så gör det att vi lokalt i Sverige fortfarande kan tala om en ganska stor kulturell mångfald i naturresursutnyttjandet och att den dessutom styr den lokala och regionala identiteten.¹ Även om sådana resurser idag sällan är avgörande för försörjningen har de fortfarande en stor kulturell betydelse.

---

1 Pettersson et al., 2001; Tunón et al., 2005 & 2007.

Mularna på fäbodbrukets djur betar skog och öppnare naturbetesmarker vilket gynnar en mängd olika organismer, som kärlväxter, ängssvampar och dyngbaggar. Foto: Håkan Tunón.

LOKALA KULTURER PÅVERKAR NATUREN OCH ARTSAMMANSÄTTNINGEN

Det är alltså inte ovanligt att lokala kulturer baseras på nyttjande av specifika biologiska naturresurser och att bruket då får ett särskilt kulturellt värde och ger upphov till särskilda kulturella sedvänjor. Ett lokalt bruk av en resurs påverkar beståndet av de brukade resurserna men ofta även andra arter i omgivningen. När det görs insatser för att gynna resursen man är ute efter leder det ofta till att andra arter med andra krav missgynnas. I många fall görs insatser med avsikt att minska konkurrens från vilda arter genom exempelvis förebyggande jakt. Genom att nyttja och gynna en resurs omformar människan således ett ekosystem och bidrar därmed till att skapa en specifik biologisk mångfald, det vill säga skapa en artsammansättning som utgår från hur markerna hävdas och resurserna brukas. Det gäller även vid småskaligt sedvanebruk

(traditionellt naturbruk), men då har ofta den biologiska mångfalden anpassats till bruket och vi betraktar den som typisk. Och eftersom de flesta sedvanebruken har gått tillbaka kraftigt under 1900-talet så utgör de i sin tur de sista refugierna (utposterna) för många hävdgynnade arter. Idag är därför den delen av den biologiska mångfalden ofta hotad och betraktad som skyddsvärd. Arter, biotoper och landskap som bär spår som berättar om historisk markanvändning brukar kallas för *biologisk kulturarv*.²

LOKALA KULTURER PÅ DEN GLOBALA SPELPLANEN

Inom ramen för FN:s konvention om biologisk mångfald (CBD) hanteras även frågor som rör folklig kultur, kunskap och sedvanebruk av

² Lennartsson, 2010; Ljung et al., 2015.

biologiska resurser.³ Särskilt i artikel 8 inom CBD hanteras *in situ*-bevarande.⁴ Då den biologiska mångfalden påverkas av människans nyttjande av de biologiska resurser finns det fog att beakta de lokala samhällenas roll i bevarandet och det hållbara nyttjandet av resurserna. Artikel 8j handlar specifikt om kunskap och sedvänjor hos ”ursprungliga och lokala samhällen med traditionella livssätt relevanta för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald” och relaterade frågor (jämför faktaruta).

Artikel 10 handlar om hållbart bruk av biologisk mångfald och artikel 10c uttalar en intention att bevara och främja hållbart sedvanbruk. Målet är att man ska kunna bevara biologisk mångfald genom att respektera och bevara traditionell kunskap och sedvanbruk samt sprida hållbara förhållningssätt till samhället i stort. En stor del av diskussionen gör gällande att bland lokala naturbrukare är det sociala och det kulturella knutet till lokala naturresurser och att detta beroende leder till ett försiktigare och långsiktigare nyttjande av dem.

De internationella förhandlingarna inom CBD har fokuserat mycket på vilka och vad som ska inkluderas i de nationella tillämpningarna. Särskilt har frågan debatterats hur man ska tolka ”ursprungliga och lokala samhällen”. Handlar det om en eller två olika grupperingar är frågan. För att förtydliga detta har man internationellt valt formuleringen ”indigenous peoples and local communities” för visa att det handlar om både

Konventionen om biologisk mångfald:

Artikel 8j: ... respektera, bevara och bibehålla kunskaper, innovationer och sedvänjor hos ursprungliga och lokala samhällen med traditionella livssätt som är relevanta för bevarandet och det hållbara nyttjandet av biologisk mångfald, och främja en bredare tillämpning av dessa, med godkännande och deltagande av innehavarna av sådana kunskaper, innovationer och sedvänjor, samt främja rättvis fördelning av nyttan som uppkommer vid utnyttjandet av sådana kunskaper, innovationer och sedvänjor.

Artikel 10c: ... skydda och uppmuntra sedvanligt nyttjande av biologiska resurser i enlighet med traditionella kulturella sedvänjor som är förenliga med kraven för bevarande och hållbart nyttjande.

grupperingar med urfolksstatus⁵ och sådana som är *lokalsamhällen*. Det är på sin plats att här använda ordet *samhälle* mer som det engelska ordet *community*, det vill säga en gemenskap, och i det sammanhanget vill jag kalla det *kunskapsamhälle*. Alltså ett antal personer som snarare representerar ett bruk och kunnandet inom ett kunskapssystem än utgör ett geografiskt lokalsamhälle. Exempelvis har våra få kvarvarande skärgårdsfiskare från Blekinge till Haparanda mycket gemensam kunskap trots att det kan vara väldigt långt mellan deras olika hemmavatten.⁶

En lite mer öppen fråga är fortfarande hur man ska dra gränsen för vad ska ses som ”traditionella livssätt”. Det gör att kopplingen mellan artikel 8j och 10c är extra viktig att

3 Se Ebenhard, 2021, s. 39–49 i denna bok.

4 *In situ*-bevarande = att organismen bevaras på sin rätta miljö (’på plats’), till skillnad från *ex situ*, det vill säga bevarande utanför utbredningsområde (t.ex. i djurpark eller botanisk trädgård).

5 Vissa länder erkänner inte etniska grupper som urfolk, som Sverige har gjort med samerna, jämför Öberg Ben Ammar & Tunón, 2021, s. 95–103 i denna bok.

6 Tunón, 2004.

betona eftersom man där kan se traditionen i själva bruket, det vill säga hävden, och hur det påverkar den biologiska mångfalden. Det gör att diskussionen om vilken kunskap som är relevant för biologisk mångfald ofta inskränks till lieslätter och hamling av träd. Men ett traditionellt livssätt kan också innebära att man har ett förhållningssätt som innebär att man är återhållsam och begränsar sitt nyttjande av resursen till ett minimum som utgår från det faktiska behovet och inte en eventuell kortsiktig lönsamhet. Det kan sägas utgöra ett informellt förvaltaransvar.

För svensk del har regeringen i sin proposition och riksdagen i efterföljande beslut formulerat att bärare av traditionell kunskap exempelvis utgörs av ”jord- och skogsbrukare, samer, fåbodbrukare, skärgårds-, fjäll- och skogsbönder, skärgårds- och insjöfiskare, jägare och hemslöjdare”.⁷ Med detta markeras att det småskaliga bruket av naturresurser i allmänhet innehåller en större andel lokal och traditionell kunskap än det mer storskaliga, även om bruket även kan innehålla andra inslag. Ju mer ”industriellt” ett bruk har blivit, desto mindre betydelse har den överförda, erfarenhetsbaserade kunskapen för utövandet. Genom att exempelvis uteslutande förlita sig på ekolod vid fiske så har fiskaren gjort sig oberoende av kunskapen om fiskens beteende och var den uppehåller sig vid olika årstider. Samtidigt så betonas att alla utövare i dessa grupper inte nödvändigtvis är kunskapsbärare. Fiske räknas allmänt som en traditionell näring men det kan utövas på ett traditionellt sätt eller på ett rent industriellt – och någonstans däremellan går gränsen där fisket kan anses ha en relevans för CBD:s artikel 8j och 10c. CBD betonar samtidigt vikten av att också sprida

traditionell kunskap till nya grenar i samhället för att bidra till ett hållbart bruk av landskapet och naturens resurser.

VAD ÄR TRADITIONELL KUNSKAP?

Det har formulerats en mängd olika definitioner för att förklara vad traditionell kunskap innebär, hur den kännetecknas och vad som anses omfattas.⁸ En betydande röst i sammanhanget, kanadensiska ekologen Fikret Berkes, framhåller att traditionell kunskap utgör ”En växande mängd kunskaper, sedvänjor och föreställningar som uppkommer genom adaptiva processer och som förs vidare kulturellt mellan generationer, och som handlar om förhållandet mellan levande varelser (inklusive människor), mellan var och en och i relation till det omgivande landskapet”.⁹ Detta är den mest spridda och använda akademiska beskrivning av fenomenet den är ändå tämligen abstrakt och lämnar till stor del läsaren i mörkret. Andra har valt att bredda konceptet ytterligare för att inte exkludera något. Erjen Khamaganova formulerade 2005 följande definition åt FN:s panel för urfolksfrågor: ”en urfolksgrupps intellektuella och kulturella arv i sin helhet som utgör deras identitet, den bevaras och utvecklas genom överföring från generation till generation i ett särskilt område”.¹⁰ Inte heller denna definition ger någon tydlig bild av vad *traditionell kunskap* och särskilt från naturvetenskapligt håll har man därför efterfrågat konkreta beskrivningar som tydligare förklarar vilka kunskaper som omfattas.¹¹

Inom IPBES har man valt att använda sig av begreppet *indigenous and local knowledge*

7 Tunón, 2004; Prop. 2004/05: 150 *Svenska miljömål – ett gemensamt uppdrag*; Tunón et al., 2014 & 2015a.

8 Tunón, 2004; Lerner & Tunón, 2010, 41–57.

9 Berkes, 1993.

10 Khamaganova, 2005.

11 Tunón et al., 2014 & 2015b.

Det ålderdomliga, småskaliga lantbruket skapade ett mosaiklandskap med livsmiljöer för en mängd olika organismer som har problem i dagens produktionslandskap. Vari ligger nyttan med traditionell kunskap? Försöker vi rekonstruera en historisk idyll? Foto: Håkan Tunón.

(’urfolks- och lokal kunskap’). Dessa kunskapssystem beskrivs som ’sociala och ekologiska kunskaper, sedvänjor och föreställningar rörande förhållandet mellan levande varelser, även människor, och till deras livsmiljö.¹² Därmed kan man säga att traditionell kunskap och urfolkskunskap i stort sett är samma sak, fast i det senare konceptet inbegrips endast den traditionella kunskap som förvaltas inom ett officiellt urfolk. I sammanhanget är det värt att begrunda att en och samma människa samtidigt kan använda sig av såväl lokal, traditionell som vetenskaplig kunskap.¹³

ÄR TRADITIONELLT OCH LOKALT HÅLLBART?

Internationellt sett finns det en stor tilltro till att traditionella lokalsamhällen och särskilt urfolken besitter en förmåga att förvalta landskapet och de biologiska resurserna långsiktigt. Det har dock pekats på faran att tro på *den ädle vilden*¹⁴ och att det traditionella bruket alltid är långsiktig hållbarhet. Möjligen var det så enkelt att den lokala befolkningen förr var tillräckligt liten så att resursen inte förbrukades, men allteftersom befolkningen ökar så ökar risken för överutnyttjande. Samtidigt ökar risken för överutnyttjande också när skördemetoderna blir effektivare. Hållbarheten i det traditionella bruket är en berättigad fråga. Lokalt naturresursutnyttjande innebär också lokala begränsningar. De tillgängliga

¹² <https://www.ipbes.net/glossary/indigenous-local-knowledge-systems>

¹³ Lerner & Tunón, 2010, 41–57.

¹⁴ Hames, 2007.

Småskaliga husbehovsfiskare i Kalix skärgård. När möjligheterna att fiska i den grunda skärgården begränsas alltmer av fiskeribestämmelserna så försvinner möjligheterna att föra kunskapen vidare från generation till generation och ett förhållande till naturen går förlorat. Foto: Roland Stenman.

resurserna är de som förekommer i området, även om det kan handla om bruket av migrerande arter. Den lokala begränsningen innebär att tillgången bör styra bruket och därmed skapa långsiktigheten. Den akademiska diskussionen kring *the tragedy of the commons* (allmänningens dilemma), det vill säga att ingen tar ansvar för resurser som förvaltas gemensamt, är berättigad. Vad är hållbart i längden? Och vad krävs för att ”tvinga” fram ett ohållbart uttag? När rubbas en eventuell balans mellan ekosystem och människans brukande av dem? Det finns exempel på överuttag som genomförts när familjen svalt eller när kronan krävde mer i skatt.

Där flera brukare samsades om gemensamma resurser förekom parallellt med bruket ofta även traditionella sedvänjor som reglerade hur stort skördeuttag fick vara och vad man inte fick göra. Det skedde genom exempelvis byalag, fiskelag och fåbodlag. Men i de flesta sammanhang har de lokala

förvaltningsstrukturerna raderats i samband med utflyttning, förändringar av samhälls- och ägandestrukturer och regeländringar. Även om Sverige internationellt sett har markerat att man har kommit långt när det gäller frågor om CBD artikel 8j, 10c och bevarande av traditionell kunskap och sedvanebruk av naturresurser¹⁵, så utvecklas fortfarande lagar, föreskrifter och andra insatser som försvårar för sedvanebruk och framför allt vid överförandet av traditionell kunskap från generation till generation. Längs vissa delar av kusten omöjliggörs småskaligt husbehovsfiske i praktiken av fiskeregler samtidigt som kommersiellt fiske har större påverkan på de fiskbestånd som är tänkta att skyddas genom regelverket.

¹⁵ <https://www.cbd.int/aichi-targets/target/18>
Sveriges sjätte nationella rapport till
CBD: [https://chm.cbd.int/database/
record?documentID=243293](https://chm.cbd.int/database/record?documentID=243293)

Ett mer generellt exempel är att när man i det internationella sammanhanget särskilt lyfter fram fenomenet *prior informed consent* ("i förväg avgivet informerat medgivande"). Det handlar om att exploaterare eller forskare på ett förståeligt sätt ska informera om effekterna av den föreslagna insatsen så att motparten ska kunna fatta ett underbyggt beslut om att godkänna insatsen eller inte. Den svenska linjen är att detta inte ska betraktas som en möjlighet till veto, vilket vanligen är den innebörd som man internationellt har tänkt sig att det ska ha. Det innebär att infrastruktur-, skogsbruks- och gruvprospekteringsintressen i Sverige fortfarande kan övertrumfa behoven och viljan hos exempelvis samebyar eller andra lokala brukare. Exempelvis har samebyar rekommenderat att vissa lavskogar av särskild betydelse för renskötseln inte ska avverkas vilket ändå har gjorts och vindkraftsparker har anlagts i renarnas vandringsvägar. De får möjlighet att framföra sin vilja men det saknar reell betydelse eftersom de ekonomiska intressena ändå i slutänden kommer att ges större betydelse.

TRADITIONELL KUNSKAP – INTERNATIONELLT OCH NATIONELLT

I de internationella förhandlingarna inom CBD och IPBES har länderna dragit slutsatsen att stödjande insatser riktade mot urfolk och lokalsamhällen med traditionella livssätt och deras sedvanebruk och naturresursförvaltning är en viktig del i arbetet för att skapa en hållbarare utveckling för biologisk mångfald, ekosystemen och ekosystemtjänsterna generellt.¹⁶ Det finns en risk att människor då felaktigt uppfattar att ansvaret för den behövliga samhällsomvandlingen ligger på bärarna av

Småländska får i en fågata mellan små betesmarker, hamlade träd och gärdsgårdar av trä eller sten. Ett kulturlandskap med rikligt med småbiotoper för hävdgynnad biologisk mångfald. Foto: Håkan Tunón.

traditionell kunskap och att den stora urbana befolkningen därigenom till viss del avhänds ansvaret. Samtidigt som villkoren för det traditionella bruket till stor del styrs utifrån beslut som fattas av andra aktörer i samhället. Kontrollen av produktionen beslutas av politiker och myndigheter och prioriteringarna av exempelvis vilka livsmedel som konsumeras beslutas av konsumenterna. Efter införandet av det så kallade *entreprenöriella skiftet*¹⁷ 1991 förutsätts bevarandet av traditionell kunskap och sedvanebruk i svensk landsbygdspolitik vara kopplat till företagande och marknadens välvilja. Detta har inte direkt har gynnat det småskaliga sedvanebruket. Tvärtom har den

¹⁷ Det entreprenöriella skiftet betecknar det politiska skifte som i Sverige genomfördes av regeringen Bildt 1991 och gällt därefter. Därigenom skulle en stor del av samhällets gemensamma utgifter ersättas av privat företagande och därigenom betalas av marknaden.

¹⁶ IPBES, 2019.

storskaliga produktionen och kommersialiseringen kopplat ett ännu starkare grepp om landsbygden, vilket har gjort att de småskaliga nu försöker fokusera på exempelvis hantverksmässiga livsmedel och turism.¹⁸ Frågan är hur det svenska samhället rent praktiskt ska kunna ta särskild hänsyn till bärare av traditionella kunskap och användare av lokala naturresurser, eftersom vi har ett samhälle där allas röster ska vara lika mycket värda och man i artikel 8j ska ta särskild hänsyn till bärare av traditionell kunskap.

I dessa sammanhang kan det också vara värt att begrunda parallella gräsrotsprocesser, såsom omställnings- och självhushållningsrörelserna, vilka båda utgår från den moderna människans behov att förändra sitt liv och särskilt konsumtionsmönster i hållbar riktning. Dessa kopplar an till artikel 8j i och med att de till stor del handlar om spridning av äldre, erfarenhetsbaserad kunskap, men det är modernare funktioner för kunskapsöverföring som tillämpas. Där man i det äldre samhället förlitade sig på kunskapsöverföring mellan generationer har man idag erfarenhetsutbyte på chattforum och liknande.¹⁹ Precis som förr baseras framförda kommentarer på egen och andras erfarenhet samt sådant som man har läst eller hört i andra sammanhang. Anhängarnas gemensamma mål är att förenas i ett sökande efter småskaliga metoder och långsiktig hållbarhet i syfte att öka sin egen självförsörjningsgrad.

En återkommande fråga är om traditionell kunskap verkligen har ett värde. Och i så fall på vilket sätt och för vem? Inom naturvården framhålls alltså att värdet finns i lieslätter, hamling av träd och mulbete som

skötselmetoder som skapar livsmiljöer för andra organismer. Miljöer som har gått tillbaka mycket under det senaste seklet och som är värdefulla för biologisk mångfald. Däremot har naturvården varit mindre intresserad av andra delar av kunskapen. Det finns kunskapselement som bara är knutna till ett visst bruk och bara relevanta för just det bruket – och kanske även helt platsspecifika. Andra delar av kunskapen ringaktas då de anses utgöras av föreställningar och värderingar, och dessa utgör samtidigt förhållningsregler för uttag från naturen eller hur man ska bete sig i naturen. Det kan handla om något så enkelt som att iaktta sparsamhet med resurser. Ett annat värde är de omfattande naturiakttagelser som görs inom ramen för lokalt naturbruk dag ut och dag in året runt och år efter år. Även om de inte är vetenskapligt utförda så har brukarna ofta en bild av utvecklingen för olika djur och växter i sin omgivning, vilka i flera studier har visat sig överensstämma med vetenskapliga iakttagelser i de fall de genomförts på samma plats.²⁰ I många fall uppehåller sig de lokala brukarna på platser och under årstider där det ofta kan vara svårt för naturvården att göra regelrätta fältinventeringar. För att skapa ett mer systematiskt underlag har urfolks- och lokalsamhällen utvecklat en mer formell metodik för ”community based monitoring” där lokalbefolkningen följer och dokumenterar trender i omgivningen utifrån sina egna behov.²¹

HUR ARBETAR MAN MED BÄRARE AV LOKAL KUNSKAP?

Både CBD och IPBES har brottats med att utveckla processer för hur man skapar en

¹⁸ Rytkönen & Tunón, 2020.

¹⁹ Betänk exempelvis tidningen *Åter* och webbplatsen <https://www.Alternativ.nu> (Praktisk kunskap om självhushållning).

²⁰ Danielsen et al., 2014; Tunón & Kvarnström, 2019, s. 18.

²¹ Tunón et al., 2015b, s. 150–156.

På samma sätt som renskötaren och lantbrukaren är ute i landskapet dagligdags så gör även fågel-skådare, entomologer och andra kontinuerliga iakttagelser som samlas till en bild av status och trender i naturen. Foto: Håkan Tunón.

likvärdig mötesplats för olika kunskapssystem vilka delvis har olika världsbilder. När man har olika terminologier och olika förklaringsmodeller kan det vara lätt att tala förbi varandra och dessutom återstår alltid frågan om vem som ska ha tolkningsföreträde. En utmaning inom exempelvis IPBES är att man pekar på att kunskapssystemen ska vara likvärdiga samtidigt som majoriteten av dem som gör IPBES-utvärderingar är forskare och därmed representanter för sådana kunskapssystem.²² Forskningen eftersträvar generaliserbarhet och allmängiltig kunskap medan folkliga kunskapssystem i en högre grad inriktar sig på lokala förhållanden. Kan dessa två perspektiv mötas? Att som forskare eller myndighetsperson interagera med lokala kunskapsbärare kräver en viss eftertanke.²³ Det man

kanske inte i förstone tänker på är att man kan betraktas som en maktperson vilket påverkar samtalet eller informationsutbytet. Ofta har man dessutom olika traditioner att föra ett samtal, vilket bäddar för missförstånd. CBD förordar dessutom ”i förväg avgivet informerat medgivande” och ”fullt och effektivt deltagande” i alla processer och på alla nivåer av genomförandet av konventionen och därmed frågor rörande bevarande och förvaltande av biologisk mångfald. Ibland kan en sagesperson känna sig tvungen att berätta sådant som hen egentligen inte bör beskriva²⁴ och det kan vara svårt förutsäga följderna av det man har berättat. I några projekt har jag och kollegor därför valt att använda oss av dialogworkshoppar där representanter för olika brukargrupper

22 Stenseke, 2021, s. 50–51 i denna bok.

23 Bockgård & Tunón, 2010.

24 I lokala sammanhang kan det finnas information som man normalt inte delar med utomstående och som inte är avsedd att spridas i en publikation eller liknande.

Ett samtal mellan olika nordiska kunskapsbärare i samband med en dialogworkshop för att reflektera över gemensamma frågeställningar, problem och möjliga vägar framåt samt på vilket sätt de lokala samhällena vill vara delaktiga i beslutsprocessen. Foto: Håkan Tunón.

relativt förutsättningslöst har fått diskutera olika frågor, vilket dessutom ger deltagarna möjlighet att respondera på varandras inlägg och som även skapar förtroende. Deltagarna får alltid läsa igenom och godkänna minnesanteckningar från sådana möten och vi diskuterar hur resultaten är tänkta att användas. Gott resultat kräver ofta långsiktighet och kontinuerligt utbyte med sagespersonerna.²⁵ Arbeta med traditionell kunskap kan dock leda till nya perspektiv och insikter av praktisk nytta.

REFERENSER

Berkes, F., 1993. Traditional ecological knowledge in perspective, s. 1–9 i *Traditional Ecological*

Knowledge. Concepts and cases. J.T. Inglis (red.). IDRC, Ottawa.

Bockgård, G. & Tunón, H. (red.). 2010. *Gäller vanligt folkvett också för akademiker? Rapport från ett seminarium om makt och etik.* CBM:s skriftserie 38. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.

Danielsen, F. et al. 2014. Counting what counts: using local knowledge to improve Arctic resource management. *Polar Geography* 37(1):69–91.

Ebenhard, T. 2021. En miljon arter riskerar att dö ut!, s. 39–49 i *Biologisk mångfald, naturnyttor, ekosystemtjänster.* Tunón, H. & Sandell, K. (red.). CBM:s skriftserie 121, SLU Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.

Hames, R. 2007. The ecologically noble savage debate. *Annu. Rev. Anthropol.* 36:177–90.

IPBES 2019. *Summary for policymakers of the global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy*

25 Tunón et al., 2015b & 2020; Tunón & Kvarnström, 2019.

- Platform on Biodiversity and Ecosystem Services*. Díaz, S. et al. (red.). <https://doi.org/10.5281/zenodo.3553579>
- Lennartsson, T. 2010. Biologiskt kulturarv som källa till kunskap om traditionellt brukande, s. 313–322 i *Nycklar till kunskap. Om människans bruk av naturen*. Tunón, H. & Dahlström, A. (red.). Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien, Stockholm & Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Lerner, H. & Tunón, H. 2010. Vad är traditionell och lokal kunskap?, s. 41–57 i *Nycklar till kunskap: Om människans bruk av naturen*. Tunón, H. & Dahlström, A. (red.) CBM:s skriftserie 34 & Skogs- och lantbrukshistoriska meddelanden nr 48. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala & Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien, Stockholm.
- Ljung, T., Lennartsson, T. & Westin, A. 2015. Inventering av biologiskt kulturarv. Riksantikvarieämbetet, Stockholm.
- Nationalencyklopedien*. 'Sverige'. Bokförlaget Bra Böcker AB, Höganäs. Band 17: 499–505
- Pettersson, B., Svanberg, I. & Tunón, H. (red.) 2001. *Människan och naturen: Etnobiologi i Sverige 1*. Wahlström & Widstrand, Stockholm.
- Prop. 2004/05: 150 Svenska miljömål – ett gemensamt uppdrag.
- Rytkönen, P. & Tunón, H. 2020. Summer farmers, diversification and rural tourism – Challenges and opportunities in the wake of the entrepreneurial turn in Swedish policies (1991–2019). *Sustainability* 12, 5217; doi:10.3390/su12125217
- Stenseke, M. 2021. IPBES-rapporter om kunskapsläget?, s. 50–51 i *Biologisk mångfald, naturnyttor och ekosystemtjänster*. Tunón, H. & Sandell, K. (red.) CBM:s skriftserie 121, SLU Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Tunón, H. 2004. *Traditionell kunskap och lokalsamhällen: artikel 8j i Sverige*. CBM:s skriftserie 10. *Studia ethnobiologica* 15. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Tunón, H. & Kvarnström, M. 2019. *Lokala perspektiv på havs- och kustplanering. Bakgrundsrapport till Ålands landskapsregerings arbete med havsplan*. CBM:s skriftserie 114. CBM, Uppsala.
- Tunón, H., Pettersson, B. & Iwarsson, M. (red.) 2005. *Människan och florán: Etnobiologi i Sverige 2*. Wahlström & Widstrand, Stockholm.
- Tunón, H., Iwarsson, M. & Manktelow, S. (red.) 2007. *Människan och faunan: Etnobiologi i Sverige 3*. Wahlström & Widstrand, Stockholm.
- Tunón H, Kvarnström M., Axelsson Linkowski W., Westin A. 2014. *Hur bör Sverige genomföra artiklarna 8j och 10c i syfte att uppnå Aichi-mål 18 i FN:s Konvention om biologisk mångfald? Ett uppdrag från Naturvårdsverket 2013*. Uppsala: Centrum för biologisk mångfald, Sveriges lantbruksuniversitet.
- Tunón, H., Hilding-Rydevik, T., Axelsson Linkowski, W., Forsberg, M., Kvarnström, M., Warmark, C. & Westin A. 2015a. *Vägar framåt för några nationella myndigheters implementering av konventionen om biologisk mångfald och lokal och traditionell kunskap av betydelse för biologisk mångfald*. CBM:s skriftserie 95. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Tunón, H., Kvarnström, M. & Malmer, P. 2015b. *Indigenous and local knowledge in a scoping study for a Nordic IPBES assessment*. CBM:s skriftserie 96. Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Tunón, H., Rytkönen, P. & Bele, B. 2020. Are there lessons to be learnt? A comparative study of ethical challenges between community-based participatory research and case studies, s. 103–126 i *Co-creating actionable science: reflections from the global North and South*. Sokolova, T., Gallardo Fernández, G.L. & Saunders, F. (red.). Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne.
- Öberg Ben Ammar, L. & Tunón, H. 2021. Samisk traditionell kunskap, s. 95–103 i *Biologisk mångfald, naturnyttor och ekosystemtjänster*. Tunón, H. & Sandell, K. (red.) CBM:s skriftserie 121, SLU Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.